

Loskomen uit vastgeroeste beelden

Energie voor groene welvaart - Drie verhalen over de toekomst van de mondiale energievoorziening. Stephan Slingerland, Aeneas media, ISBN: 978-94-6104-041-1, 160 pag. € 29,95

Kort voor de jaarwisseling, en slechts twee weken na het Klimaatverdrag van Parijs, kondigde Bangladesh de ambitieuze bouw van nieuwe kolencentrales aan. Niemand wil Bangladesh de kans op economische ontwikkeling ontzeggen, maar de paradox van de energievoorziening ligt hier glashelder op tafel. Over dat soort paradoxen gaat 'Energie voor Groene Welvaart'.

De auteur, Stephan Slingerland, ziet drie parallele en soms tegenstrijdige verhalen in de mondiale energievoorziening. Ten eerste is er het verhaal dat we op een kantelpunt staan van een succesvolle vergroening van het energiesysteem. Ten tweede zien we dat de investeringen in fossiel nog steeds doorgaan. En ten derde zien we dat het mondiale energieverbruik zal blijven stijgen, met name in de

huidige ontwikkelingslanden. Dit zijn drie feitelijke trends, met elk hun eigen aanjagers en proponenten.

De vraag is of en hoe deze trends samen kunnen komen, met inachtneming van de noodzaak tot klimaatverandering binnen de perken te houden. Een belangenstrijd lijkt weinig vruchtbaar, met alle risico's van dien voor een wereld vol spanningen en conflicten. Slingerland zet liever in op het overbruggen van de verschillen, maar zonder in de valkuil van een naïef win-win-verhaal te trappen. Om aanknopingspunten voor 'echte' vergroening te kunnen vinden, verkent hij voor de drie verhalen de internationale en de Nederlandse dimensies, evenals de belangrijkste veronderstellingen en uitgangspunten.

Voor het 'groene verhaal' constateert Slingerland dat vergroening van de energievoorziening op zichzelf niet zo controversieel is, maar dat de concrete invulling vaak tot grote meningsverschillen leidt. Slingerland haakt hier aan bij het werk van Mike Hulme in

Why we disagree about climate change. In Nederland domineert de technisch-economische, top-down sturingsvisie, met nadruk op klimaatverandering als isoleerbaar vraagstuk. Dat is een belangrijke constatering, waarin klimaatverandering als technisch oplosbaar probleem wordt voorgesteld in plaats van als een complex probleem waartoe we ons zullen moeten leren verhouden. In de verbreding van de milieudoelen ziet Slingerland een mogelijkheid om het groene verhaal voor de energievoorziening te versterken, waarbij kan worden aangehaakt bij het werk van Rockström over *planetary boundaries*.

Voor het fossiele verhaal is het belangrijk om te constateren dat geen van de fossiele energiebronnen snel op zal raken. Bovendien zijn de fossiele belangen enorm: als de markten aantrekken zullen vraag en productie onherroepelijk weer stijgen. De pogingen tot vergroening van fossiel, met name via technische maatregelen als CO₂-opslag, zijn nog weinig overtuigend. Ook Nederland toont een dergelijke tweeslachtigheid, met enerzijds een sterke inzet op 'Nederland gasland' en anderzijds inzet op energiebesparing en hernieuwbare energie. De economische gasbelangen zijn echter groot en de alternatieven wegen daar vooralsnog niet tegen op. Om toch tot een exitstrategie te kunnen komen, stelt Slingerland voor dat er in het groene verhaal ruimte moet komen voor een dialoog met en uiteindelijk wellicht compensatie van de veronderstelde natuurlijke verliezer, fossiele energie. Dat sluit aan bij het pragmatisme van de econoom Coase, die al in de jaren zestig wees op de mogelijkheid om verliezers te compenseren als daarmee een gezamenlijk doel dichterbij komt. Een nog altijd actuele, maar ook controversiële gedachte.

Het ontwikkelingsverhaal ten slotte ziet toegang tot moderne energie als basisvoorwaarde voor economische ontwikkeling, en daarmee ook voor het verkleinen van inkomensverschillen tussen arm en rijk. Welvaarts-groei voor alle landen naar het huidige niveau van de industrielanden is binnen de grenzen van het draagvlak van de aarde echter onmogelijk. Aansluitend bij een reeks recente publicaties - en ook bij de recent ingestelde Kamercommissie Brede Welvaart - bepleit Slingerland daarom om opnieuw inhoud te geven aan het begrip welvaart. De tekortkomingen van het bbp als maat voor welvaart worden inmiddels vrij breed onderkend, maar alternatieven zijn evenmin onomstreden. Dit heeft dan ook nog niet geleid tot grote maatschappelijke veranderingen in het denken over welvaart. De waarde van de

zoektocht is evident, maar het is nog moeilijk voorstelbaar hoe een ander welvaartsbegrip voor arme landen een wenkend perspectief kan bieden of voor rijke landen bij kan dragen aan een werkelijke maatschappelijke omslag.

Slingerland heeft met *Energie voor groene welvaart* een actueel, realistisch en broodnodig boek geschreven, waarin controversiële voorstellen niet worden geschuwd. Dat is van grote waarde, omdat het voor alle drie verhalen kan helpen om los te komen uit vastgeroeste beelden en paradigma's.

Het boek houdt het midden tussen een beleidsrapport en een essay. Met een glasheldere structuur is Slingerland er in geslaagd om belangrijke thema's op het gebied van energie en vergroening in één coherent en logisch verhaal te verbinden. Dat is een prestatie van formaat. Bovendien is het een zeer leesbaar verhaal, mede door vaak zeer herkenbare persoonlijke beschouwingen. Het boek is primair gericht op beleidsmakers en (naar ik aanneem) politici en het verdient het om daar breed gelezen en besproken te worden.

Albert Faber

Overleven

Op een onbewoond eiland – Overleven als Robinson met natuur- en techniekactiviteiten. Suzanne Wardenaar, ISBN: 9789088506079, 136 pag., € 22,50

Wat moet je allemaal weten als je in je eentje aanspoelt op een onbewoond eiland? Aan de hand van het bekende verhaal van Robinson Crusoe leren kinderen in dit boek hoe te bepalen waar ze zijn, hoe ze aan voedsel, water, vuur en onderdak kunnen komen, hoe ze sporen van dieren kunnen herkennen en wat er gebeurt als het onweert. Voorleesverhalen worden afgewisseld met interessante weetjes en veel doe-activiteiten voor kinderen. Voor oudere kinderen staan er in het boek ook regelmatig verdiepingparagrafen die extra achtergrondkennis geven. Op deze manier komen

bijvoorbeeld de waterfootprint, het kompas, de schijf van vijf en het opwekken van energie aan de orde. In de praktijk getest met twee kinderen van vijf en negen blijkt het boek heel leuk voor de kinderen en eenvoudig te hanteren voor de begeleider. Het is mooi geïllustreerd, en je kunt er gemakkelijk een gedeelte uithalen en er met de kinderen een paar uur mee bezig zijn zonder dat je alles letterlijk hoeft te volgen. Misschien is dit boek niet echt een milieuboek, maar het is wel een aanrader voor ouders en leerkrachten die samen met hun kinderen veel over de natuur willen ontdekken. **StS**

Voor de wind

Alles over windenergie, de feiten op een rij, Guido Bakema en Broer Scholten, Uitgeverij Geen blad voor de mond, 2015, 189 pag., € 18,50

De ondertitel van dit boek is niet heel overdreven. Het boek is informatief, toegankelijk, mooi geïllustreerd en veelzijdig. Het is geschreven door een windenergie-expert en een wetenschapsjournalist ter gelegenheid van de pensionering van de eerste. De 14 hoofdstukken behandelen de rol van windenergie, de historie ervan, de wind, de techniek, de risico's,

de wetgeving en procedures en het debat rond windenergie. Ieder hoofdstuk sluit af met een luchtig 'uitstapje', onder meer naar een kunstenaar, de actualiteit en de Aolus-race, waarin met skelters op windenergie tegen de wind in wordt gereden (ja, dat kan echt).

Op de website 'allesoverwindenergie.nl' zijn ruim 180 verwijzingen te vinden en wordt de informatie actueel gehouden. Na lezing van dit boek weet je waarom windenergie in Nederland zo belangrijk en kansrijk is, waarom de moderne turbines zo groot moeten zijn en waarom het bouwen van windmolenparken zo langzaam gaat, maar de komende jaren zo veel sneller zal gaan. Goed dat Guido Bakema zijn enorme kennis op deze wijze publiek heeft gemaakt. Dit boek en de website kunnen helpen om het beleid, het debat en het gebruik van windenergie beter geïnformeerd te laten plaatsvinden. **OvS**